

Skipting ellilífeyrisréttinda:

ER ÞAÐ EITTHVAÐ FYRIR OKKUR?

Lífeyrisréttindi og ólík staða hjóna og sambúðaraðila þegar kemur að töku lífeyris hefur verið nokkuð í umræðunni. Bent hefur verið á þann möguleika að skipta lífeyrisréttindum með frjálsum samningum milli aðila þar sem skipta má réttindum sem urðu til eða munu verða til á meðan á hjúskap eða sambúð stendur. Algengt er að litið sé á skiptinguna sem skilnaðarúrræði og sannarlega er það stundum raunin, en þannig er lagaákvæðið alls ekki hugsað heldur sem jafnræðis- og sanngirnisákvæði. Hins vegar er margt sem þarf að hafa í huga þegar skoðað er hvort skipting réttinda henti og alls ekki hægt að fullyrða að skipting réttinda sé alltaf það rétta í stöðunni.

Ef ákveðið er að skipta lífeyrisréttindum nær skiptingin eingöngu til ellilífeyrisréttinda, makalífeyrir og örorkulífeyrir stendur óbreyttur. Í öllum tilfellum er eingöngu hægt að skipta ellilífeyrisréttindum þeirra sem eru eða hafa verið í hjúskap eða óvígðri sambúð og réttindin sem má skipta skulu hafa

orðið til á þeim tíma. Það er með öðrum orðum ekki hægt að skipta réttindum sem urðu til fyrir eða eftir að hjúskap eða óvígðri sambúð lauk. Ef ákveðið er að ganga frá samningi um skiptingu réttinda þá nær skiptingin til allra lífeyrissjóða sem sjóðfélagi og maki eiga réttindi í. Þá þarf skiptingin að vera gagnkvæm og jöfn, þ.e.a.s hvor aðili um sig skal veita hinu sama hlutfall réttinda sinna en heimilt er að framselja til maka allt að helmingi ellilífeyrisréttindanna.

Þær leiðir sem hægt er að fara í þessum efnum eru þrjár og skiptingin getur átt við réttindi í nútíð, fortíð og framtíð. Hægt er að skipta þeim lífeyrisgreiðslum sem þegar eru hafnar eða áunnum réttindum, uppfylli sjóðfélagi og maki skilyrði til þess, og svo má skipta innborgunum í lífeyrissjóðinn þannig að þær myndi í hverjum mánuði sjálfstæðan rétt fyrir hvorn aðila.

Förum aðeins nánar yfir hverja leið.

1. SKIPTING ÁUNNINNA ELLILÍFEYRISRÉTTINDA

Velji sjóðfélagi og maki þessa leið er hægt að skipta allt að helmingi lífeyrisréttinda skipt sem söfnuðust á meðan sjóðfélagi og maki voru í sambúð.

Þetta er sú leið sem flestir þekkja og mest er rætt um. Skilyrði fyrir skiptingu áunninna réttinda er að sjóðfélagi sé yngri en 65 ára og þá þarf skiptingin jafnframt að fara fram sjö árum áður en taka ellilífeyris getur hafist. Lagaskilyrði er að heilsa sjóðfélagsans dragi ekki úr lífslíkum hans, þá má aðeins skipta þeim réttindum sem áunnust meðan hjúskapur eða sambúð varði. Vegna þessara tveggja skilyrða þurfa tvönn fylgigögn að fylgja beiðni um skiptingu áunninna réttinda en það er vottorð frá lækni vegna heilsufars og vottorð frá Þjóðskrá sem sýnir hversu lengi sambúð eða hjúskapur hefur varað.

Að lokum er svo sett það skilyrði

að heildarskuldbinding viðkomandi lífeyrissjóða hvorki aukist né minnki við skiptinguna. Þetta þýðir að sá hluti ellilífeyrisréttindanna sem kemur í hlut makans verður annað hvort skertur eða aukinn og þá í samræmi við aldur og kyn hans. Umrædd leið er oftast farin þegar munur á lífeyrisréttindum er mikill og makalífeyrisréttindi í lífeyrissjóði þess sem á hærri réttindin er lítill.

Hafa þarf í huga að úrræðinu er ætlað að jafna heildarstöðu lífeyrisréttinda milli hjóna, ekki gera réttindi maka hærri en sjóðfélaga. Í sjóði eins og EFÍA þar sem makalífeyrisréttur er ævilangur getur skipting verið varhugaverð.

Þessu til útskýringar skulum við taka nokkuð afgerandi dæmi um sjóðfélaga sem á öll sín réttindi í EFÍA en maki á alls engin lífeyrisréttindi. Í því tilfelli yrði skiptingin ekki til þess að jafna lífeyrisréttindi á milli hjóna, heldur

myndi maki standa uppi með hærri lífeyrisréttindi en sjóðfélagi. Þetta kann að hljóma undarlega en ástæðan er sú að við skiptinguna fengi maki allt að helmingi ellilífeyrisréttinda sjóðfélaga og ævilangan makalífeyri að auki. Sjóðfélagi léti hins vegar frá sér allt að helming af sínum ellilífeyrisgreiðslum en ætti engan rétt á makalífeyri úr lífeyrissjóði maka síns þar sem engin lífeyrisréttindi voru til staðar þar fyrir. Ef báðir aðilar vilja engu að síður skoða skiptingu mætti til dæmis skoða það að skipta lægra hlutfalli en 50%. Þá gæti þessi leið komið til skoðunar ef fyrirséð er að maki muni ekki fá makalífeyrisgreiðslur vegna skilnaðar, en makalífeyrir er líkt og nafnið gefur til kynna, einungis greiddur til maka. Ef það samband er ekki lengur til staðar skekkir makalífeyrisrétturinn ekki lengur réttindastöðu sjóðfélaga og maka.

2. SKIPTING ELLILÍFEYRISGREIÐSLNA

Sé þessi leið valin er einungis um að ræða skiptingu á ellilífeyrisgreiðslum á milli sjóðfélaga og maka. Við fráfall sjóðfélaga falla greiðslur til maka niður, en makalífeyrisgreiðslur tækju

þá við. Við fráfall maka fær sjóðfélagi hins vegar greiddan allan ellilífeyririnn á ný. Skiptingin þarf að vera jöfn og gagnkvæm. Þessi leið er til dæmis farin komi til þess að sjóðfélagi og maki geti

ekki lengur haldið heimili saman sökum heilsufars á efri árum eða í þeim tilgangi að jafna skattbyrði.

3. SKIPTING FRAMTÍÐARRÉTTINDA

Með framtíðarréttindum er átt við þau ellilífeyrisréttindi sem munu ávinnast eftir að samkomulag um skiptinguna hefur verið gert og þar til taka lífeyris hefst eða sambúð eða hjónabandi er slitið. Hér er í raun um samskonar skiptingu að ræða og þegar áunnum ellilífeyrisréttindum er skipt (sjá nr.1), þar er horft í baksýnispegilinn og áunnum réttindum skipt með maka en hér horfum við fram á vegin og skiptum þeim réttindum sem eiga eftir að ávinnast á meðan á hjúskap stendur.

Sá möguleiki er fyrir hendi að velja báðar leiðir í einu, skipta því sem hefur áunnist og því sem mun ávinnast þau ár sem sjóðfélagi á eftir í starfi. Ef þessi leið er valin virkar hún á þann hátt að fyrir hverja greiðslu sem berst fyrir sjóðfélagi til sjóðsins skiptist

hún milli sjóðfélaga og maka og myndar sjálfstæð ellilífeyrisréttindi fyrir hvorn aðila. Makalífeyrisréttur og örorkulífeyrisréttur myndast hins vegar einungis hjá sjóðfélagi.

Í lífeyrissjóðum þar sem makalífeyrisréttur er lágur og maki sjóðfélaga sinnir í meira mæli

ólaunaðri vinnu og ávinnur sér því lítil lífeyrisréttindi getur þessi leið t.d komið til tals. Þar sem makalífeyrisréttur í EFÍA er með því hæsta sem þekkist og ekki er hægt að skipta þeim hluta réttindanna gilda sömu varúðarorð um þessa tegund skiptingar og skiptingar á áunnum réttindum sem farið var yfir hér að ofan.

EN HVERT ER ÞÁ SVARIÐ, HVAÐ ER BEST FYRIR MIG AÐ GERA?

Möguleikarnir eru þrír og nokkuð ólíkir í framkvæmd þó ætluð áhrif séu í grunninn þau sömu. Þá skiptir líka miklu máli að hafa í huga að ellilífeyrisréttindi sem og réttur til makalífeyris er ólíkur milli sjóða og sjóðfélagar og makar þeirra geta átt réttindi í nokkrum sjóðum, því er ekki hægt að fullyrða að ein leið sé sú rétta fyrir alla. Þegar lokið er við að kanna ólík ellilífeyrisréttindi og rétt til makalífeyris er fyrsta spurningin sem þarf að svara hversu löng ævi sjóðfélagans og makans verður. Blessunarlega veit ekkert okkar svarið við þeirri spurningu né heldur vitum við með vissu hvernig efri árin verða, hvort við munum geta búið heima síðasta æviskeiðið eða hvort við munum njóta þjónustu hjúkrunarheimilis á einhverju tímabili.

Þess vegna byggjast ákvarðanir um skiptingu lífeyrisréttinda

óhjákvæmilega á einhvers konar líkindamati á því hvað framtíðin muni bera með sér. Fyrir vikið þarf að ígrunda ákvarðanir um skiptingu réttinda vel og standi vilji beggja aðila til þess að fara í slíka skiptingu þarf einnig að skoða hver af þeim þremur leiðum sem hér hefur verið fjallað um henti best.

Hafi greinin vakið áhuga þinn og þú hyggst skoða málið betur mæli ég með að frekari upplýsinga sé aflað á vef [Landssamtaka lífeyrissjóða](#), [lífeyrismal.is](#) og svo erum við hjá [EFÍA](#) ávallt tilbúin að taka á móti sjóðfélögum og veita frekari upplýsingar.

.....
Snædís Ögn Flosadóttir